

LLIBRES

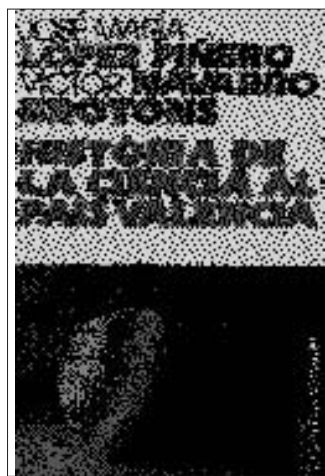
HISTÒRIA DE LA CIÈNCIA AL PAÍS VALENCIÀ

JOSÉ MARÍA LÓPEZ PIÑERO, I VÍCTOR NAVARRO BROTONS

Edicions Alfons el Magnànim, València, 1995, 661 pp.

És factible una història de la ciència acotada geogràficament? Vull dir, una “Història” — a seques— del país podria justificar-se perquè, tot rastrejant les petges del passat, trobaríem una unitat política i social que excusés l’atributiu “del País Valencià”. Si el que pretenem és d’enllestir un vademècum que responga al títol de Geografia del País Valencià s’esdevindria de manera semblant: els límits geogràfics (que responen generalment a unes constants polítiques) són certament variables, però reïxen a definir una mínima unitat que *personalitze* un espai “natural”. I això val per a una història de la literatura —on trobaríem la constant lingüística, més o menys reguladora—, o del teatre, o de la política, etc. Però, i una història de la ciència al País Valencià?

Primerament, la ciència no és un territori — metafòricament parlant— que presente límits, ni geogràfics ni dels altres, més metafísics. Il·limitat, han dit per això alguns que és el coneixement científic. En segon lloc, ¿com podem encabir la naturalesa mal·leable del coneixement científic —que es pretén universal, universalista i universalitzador— sota la particularitat d’un referent toponímic o polític? En primer lloc —i com afirmen els autors al pròleg en el que podríem considerar una implícita declaració d’intencions—, tot superant la tradicional visió de la ciència com un *continuum* de noms que contribueixen a realçar les glòries locals. La història de la ciència al País Valencià és la història d’Arnau de Vilanova, dels *novators* i de Gregori Maians, sense oblidar-nos de Cavanilles, per descomptat, i tants altres més la nòmina dels quals resultaria entutjós d’afegir ara. Però és també i especialment la història dels condicionants socials, culturals i polítics del coneixement científic que crea una determinada societat inserida, al seu torn, en un model de societats que responen a diversos genèrics: feudal, cristiana, occidental, capitalista o postmoderna. És a dir, que és considerant l’activitat científica com a producció social de coneixement que podem sortir-nos-en del pas. No és debades, tampoc, que els autors hagen bescanviat el genitiu —*de*— per

un locatiu —*al*— que els facilita les coses: si bé resulta complicat parlar de la ciència privativa del País Valencià, sí que podem parlar amb una major dosi de tranquil·litat de la ciència que s’ha fet *al* País Valencià. Segona de les prevencions, doncs. Però, dit tot això, és evident —i lícit— pensar que

una història de la ciència al País Valencià presentarà algunes particularitats que la diferencien d’una història social, política, de la literatura, de l’art o d’un monogràfic sobre geografia, que són les altres publicacions de la sèrie que han enllestit els responsables de la col·lecció d’històries i geografies del País Valencià. Una d’aqueixes característiques privatives és l’estreta dependència que l’activitat científica valenciana serva amb el conglomerat d’idees o filosofies científiques pròpies de cada època: és, al capdavant, el preu que s’ha de pagar a la vida pròpia —transnacional, apolítica i extrasocial— que tenen totes les idees científiques. Això, però, lluny de comportar una trava o un defecte, fa d’aquest monogràfic una utilíssima guia per no oblidar que, al llarg de la història, el País Valencià no només ha donat a la llum pública grans obres de literatura, millors reis i encara més il·lustres artistes. Només pel fet de superar aqueix biaix ideològic, ja es justificaria una obra d’aquestes característiques. Però les seues virtuts van molt més enllà de les necessitats a què subvé. Malgrat, com diuen els seus autors al mateix pròleg, la “vocació de ser aviat superada” amb què ha nascut aquesta síntesi pionera.

MARC BORRÀS

DAVID JOU-VLADIMIR DE SEMIR

FEBRÉS, XAVIER (TRANSC.)

Col·lecció "Diàlegs a Barcelona", Ajuntament de Barcelona, 1992, 107 pp.

La col·lecció "Diàlegs a Barcelona" transcriu converses entre dues personalitats de l'àmbit de la cultura, la política, l'art o el món acadèmic. Es tracta de buscar visions complementàries i conservar testimonis de certes visions de la societat. Entre els llibres publicats hi ha les converses entre Joan Oliver i Pere Calders, Isabel Clara Simó i Montserrat Roig i entre Ovidi Montllor i Francesc Pi de la Serra, entre moltes d'altres.

El llibre que comentem reuneix dues de les persones amb més capacitat per realitzar un diàleg apassionant i apassionat sobre la cultura científica, però amb una visió amplíssima del que és la ciència i de les seves relacions amb la societat. Vladimir de Semir va ser el creador, el 1982, de les pàgines de ciència de *La Vanguardia*, que després desembocarien en el suplement setmanal que ha significat una fita en el periodisme científic no ja català, sinó europeu. D'altra banda, David Jou és catedràtic de física de la Universitat Autònoma de Barcelona, però ha dut a terme una intensa tasca com a divulgador. És, a més, reconegut poeta, guardonat diverses vegades i de qui recentment un crític lloava la maduresa de la seva obra.

"Quan feia informació política la meua feina tenia, aparentment, una gran importància per a la gent que m'envoltava, és a dir, per als polítics", explica al principi Vladimir de Semir. I amb aquest comentari veiem un dels mals del nostre periodisme: el ressò de la feina periodística no va sovint gaire més enllà del mateix entorn del polític, però com que els qui manen solen tenir un interès centrat en aquest camp, creuen que els comentaris rebuts en el seu sector mostren la rellevància i l'impacte de la informació que difonen els mitjans. Fent informació científica, en canvi, Semir ha obtingut moltes més satisfaccions, perquè ha observat que els comentaris ja no provenen del mateix món, sinó de molts lectors, de nivells socials i culturals molt diferents, als qui la informació científica apropa als problemes que els preocupen de debò.

Si aquesta impressió personal i els comentaris continguts en el llibre mostren que una informació aparentment per sectors minoritaris assoleix altes cotes de difusió, la conversa que mantenen tots dos personatges assenyala la seva amplitud de mires i d'interessos culturals. En un llibre destinat a parlar bàsicament de cultura científica sembla que no hi manquen referències a gairebé res. Es reflexiona sobre la forma com arriba la infor-

mació a la gent, sobre l'existència humana, la fe, el dogmatisme, els principis filosòfics. Hi apareix la literatura, la similitud que Jou veu entre fer poemes i fer ciència o divulgar. Hi ha un capítol dedicat a reflexions ètiques sobre les aplicacions dels avenços científics i un altre que repassa fets que eliminen la idea d'un país on aparentment no s'ha fet gaire

res en ciència. I el diàleg acaba amb una reflexió general sobre l'ensenyament, allò que s'hauria d'ensenyar per tenir uns ciutadans millor formats i una societat més democràtica.

Si una cosa destaca, junt a aquesta amplitud de temes, és la forma com tots dos personatges s'allunyen del tan usual corporativisme: tots dos són crítics amb el periodisme i amb la ciència quan cal. En parlar d'ensenyament, Jou no demana, com es podria suposar, una presència molt més gran de la física a les escoles, sinó que opina que "qui no ha treballat els estudis de llenguatge queda permanentment desvalgut".

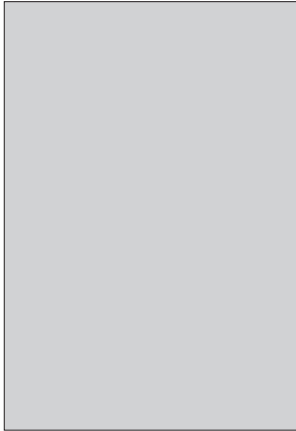
I és que Jou, junt a les seues reflexions sobre l'ètica científica o les implicacions filosòfiques dels models cosmològics, manifesta que "la paraula m'atreu intensament, em magnetitza, m'electritza, em galvanitza". I Semir, després de dir que anem a un món interpretat, perquè, per exemple, molta gent recordarà *El nom de la rosa* perquè en varen fer una pel·lícula i no per la novel·la, manifesta que "En el fons, tots tenim una mica de nostàlgia del que coneixem, del món renaixentista". Un món ja impossible, on la gent més culta sabia realment de tot. Un món que a voltes torna amb converses com aquesta, on s'uneix una preocupació per la mateixa activitat professional amb unes inquietuds que conformen un univers cultural ampli, ric. L'univers de dues persones que estimen el saber, el coneixement, perquè, a més d'entusiasmar-los, saben que la vertadera visió crítica de la societat i de la seva millora només pot provenir de les visions interdisciplinàries i obertes.

XAVIER DURAN

COMPETITIVIDAD, MEDIO AMBIENTE Y ESTRATEGIA INDUSTRIAL

J.A. TOMÁS CARPI, (ED.)

2 volums, Cultura Universitària Popular, núms. 27 i 28, Universitat de València, València, 1995, 181 i 216 pp.

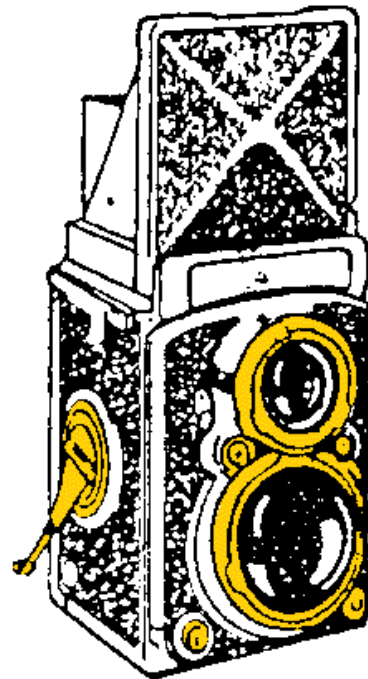
«Mentre no canvien els déus, res no ha canviat» diu un títol de Sánchez Ferlosio. I els déus semblen no haver canviat gaire: ara que estem a punt de doblar el cantó del segon mil·lenni del calendari cristià, nous anafils anuncien velles fanfàrries apocalíptiques. Haver-ne, n'hi ha de tota mena, però sobre-

tota una —globalitzadora— és la que ha aconseguit gaudir de l'atenció majoritària: la qüestió mediambiental. Si bé des de fa milers d'anys l'actuació de l'home sobre la terra ha transformat, per posar un exemple, paradisiacs vergers en saladars, és a l'actualitat que —agreguat per una fortíssima pressió demogràfica i per l'impacte de la carrera tecnològica— el problema comença a esdevenir insostenible. Cal, doncs, arbitrar mesures. Alts organismes internacionals s'han apressat a dictar tota una corrença de normatives i directrius per aplacar els ànims de la mare natura. Però, podrem compaginar la prudència ecològica amb el «progrés», ardit que assegura la perpetuació d'aqueixa espècie social que anomenem capitalisme?

Una de les virtuts més destacables d'aquests dos volums és precisament que aborda la qüestió des d'un plantejament concret i concretat: el de les particularitats i problemes del teixit industrial valencià. Tot partint d'unes jornades organitzades dintre del marc del programa europeu SRIDE, celebrades a les acaballes de l'any 1993 —i que aplegaren empresaris, tècnics, personal de l'administració i investigadors universitaris—, el llibre incideix en les mancances mediambientals pròpies del País Valencià, assenyala els sectors industrials que més implicació tenen amb el problema i intenta de trobar les iniciatives més adequades per mantenir aqueix difícil —quasi funambulesc— equilibri entre competitivitat i medi ambient. És per això que s'hi analitzen tres dels sectors clàssics de la indústria valenciana: el moble, els transformats

metàl·lics i el tèxtil. I, com que la *cosa* mediambiental és el paradigma de l'ara tan festejada interdisciplinarietat, l'estudi sopesa consideracions socials tant com estadístiques de la producció; dades sobre quantitats de contaminants emesos, primeres matèries i energies emprades tant com la seua distribució territorial. Tot això per —i aquesta és una altra de les virtuts— apuntar estratègies empresarials i actuacions tècniques que limiten l'emissió de contaminants. Sense oblidar, d'una banda, que el del medi ambient és un problema fonamentalment de caire social —i polític— que cal plantejar des del respecte a la competitivitat econòmica que es troba, *volens nolens*, a la base dels actuals sistemes socials. I és que l'ecologia comença a bescanviar els romàntics i apassionats favors de la revolució per les més esquerpes però segures promeses dels tècnics. Per sort o per desgràcia, que aqueixa és tota una altra qüestió.

J. C. FELICI

LA EXPLICACIÓN. UNA INTRODUCCIÓN A LA FILOSOFÍA DE LA CIENCIA

GERALD BAKKER I LEN CLARK

Fondo de Cultura Económica, Madrid, 1994, 308 pp.

Fer més accessible la filosofia de la ciència als estudiants universitaris i tots altres dilectants és l'ostensible i admesa intenció de les tres-centes pàgines d'aquest llibre. Una vocació pedagògica que és fruit de l'experiència docent de dos professors i que, a més, facilita la lectura i demostra, una vegada més, que no són necessaris ni

l'encarcament ni un vocabulari abstrús per parlar de filosofia de la ciència, aqueixa disciplina nascuda aquest mateix segle de la perplexitat i desconcert científics. De resultes d'això, el llibre ha estat concebut com un *meccano* de peces o capítols que poden ser digerits d'una tirada o bé visitats alternativament, segons quin siga el grau de coneixements o interessos del lector. Primer dels encerts.

Però els encerts no s'escapen ací. Perquè la proposta que hi fan els autors ultrapassa els llinars de la docència i s'arrisca, descaradament, a assenyalar una clau de volta o pedra angular que no només ordena el llibre, sinó —també i en conseqüència— la mateixa disciplina. Proposar "l'explicació" com a fil d'Ariadna és qualsevol cosa menys una decisió innòcua. Tot això, respectant totes les imprecisions i els matisos que provoca l'adjudicació del marxamo de científicitat en la subhasta del coneixement. Quina és la millor de les explicacions possibles? es demanen els autors. Partint de cada proposta, els autors analitzen pros i contres de la causalitat (relacionant-la amb Hume), de la descripció (Mach), del pragmatisme (James) o, també, esmicolen la relació de la ciència amb el problema filosòfic de la realitat, la llibertat humana o els sistemes de creences religioses. Filosofia i ciència, doncs, es donen cita en aquestes planes amb la intenció de fer pensar el lector, de crear-li una certa remor en el cervell. No hi ha intenció més per-versa.

MARC BORRÀS

PREDECIR EL FUTURO

ALAN HOWE, LEO Y WAIN (EDS.)

Alianza editorial, Alianza Universidad / 801, Madrid, 1995, 204 pp.

Les formes d'«endevinar» el futur han anat variant com han anat variant també les societats que han fet ús de fetillers, visionaris i endevinaires de tota mena i condició. A aquesta interminable seqüència de formes i maneres de conèixer allò que s'apropa, cal adjuntar ara els mètodes i instruments dels científics. En aquest volum s'apleguen previsions sobre el futur de l'univers o les propietats teleològiques d'aqueixa nova joguina conceptual que últimament entreté físics i "teòrics": el Caos. A més, però, hi ha estudis sobre la dificultat —o cal dir inoperància?— de les prediccions econòmiques, mèdiques i anàlisis de caire sociològic i històric sobre el Judici Final, aqueix moment en què tornaran a tenir sentit dretes i esquerres.

ARCHIPIÉLAGO

Cuadernos de crítica de la cultura, núm. 20, Editorial Archipiélago, Barcelona, 1995, 140 pp.

El darrer lliurament d'aquesta encara jove però consolidada revista d'idees és encapçalat per una suggerent —i alhora provocativa— "carpeta". «El cuento de la ciencia» aplega set articles, una entrevista i la transcripció d'una taula rodona. En la nòmina de participants hi ha noms que no requereixen presentació —Feyerabend— juntament amb una selecció dels més actuals i notables assagistes que comparteixen un acusat biaix sociològic a l'hora d'apropar-se al discurs de la veritat socialment assentat del segle XX. L'estadística, el relativisme, les ciències socials o la matematització del llenguatge quotidià són alguns dels blancs d'aquesta revisió sumarríssima a què han sotmès la ciència els responsables de la publicació. Un florilegi de jaculatòries, panegírics i reflexions sobre el "patriarca" Jünger acaben de conformar el gros de l'oferta d'aquest aplec d'articles "units per allò que els separa". Com els arxipièlags.

EL LLENGUATGE DE LES CIÈNCIES DE LA SALUT. INTRODUCCIÓ A LA FORMACIÓ DE TERMES MÈDICS

JOSEP BERNABEU I ALTRES

Conselleria de Sanitat i Consum-Generalitat Valenciana i Universitat d'Alacant, Sèrie M (Manuals), núm. 21, València, 1995, 142 pp.

Segurament que la majoria del conjunt lletrat dels humans reconeixeran que "hepta" vol dir set o que "claustrofòbia" significa tenir por a estar enclaustrat. Però el llegat terminològic que, en medicina almenys, ens han llegat grecs i romans —sobretot els primers— va molt més enllà d'una simple transposició terminològica: traspua, sovint, una determinada manera de concebre la malaltia i la seua terapèutica, paraula que, per cert, prové del grec *therapeía*, és a dir "cura", "guariment". Cert que quan demanem un analgèsic estem demanant senzillament alguna cosa contra (an) el dolor (álgos), però altres equivalències són, si més no, ben curioses: un teratocarcinoma és, exactament, un carcinoma "monstruós". O, encara, hi ha coses que no deixen de tenir el seu punt irònic de sal: el grec *kakós* significa "dolent", de manera que quan una mare adverteix el seu fill contra la temptació d'agafar alguna cosa del terra amb el crit admonitori de "caca!" no deixa de resseguir, inconscientment, el fil d'una tradició antropològica digna de l'estudi dels afeccionats a acaçar els solatges de la cultura humana. Són dos exemples extemporanis i una mica maliciosos, si es vol, però no per això menys significatius. En definitiva, el volum que acaba de publicar la Conselleria de Sanitat, si bé no ens ensinistra per llegir les receptes dels metges, sí que ens pot ajudar, com a mínim, a entendre què vol dir això que diuen que tenim. Els més avesats, però, encara podran traure més suc.